

1. ความสำคัญของเรื่อง

ความร่วมมือทาง เศรษฐกิจ เป็น เจตนารมณ์และวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง ในการจัดตั้ง สมาคมอาเซียน ดังปรากฏใน ปฏิญญาอาเซียน พ.ศ. 2510 แต่ในระยะ 10 ปีแรกของการดำเนินการภายใต้อาเซียนมีความร่วมมือในด้านนี้น้อยมาก สมาคมอาเซียน ได้หันมาร่วมมือทาง เศรษฐกิจกันอย่างจริงจังหลังจากการประชุมสุดยอดหัวหน้ารัฐบาล อาเซียนที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซียเมื่อปี พ.ศ. 2519 ผลของการประชุมที่สำคัญก็คือ ประเทศสมาชิกทั้งหลายตระหนักว่า อาเซียนจะต้องร่วมมือกันทาง เศรษฐกิจอย่าง เต็มที่และ ใกล้ชิด เพื่อความอยู่รอดร่วมกัน หัวหน้ารัฐบาลอาเซียนจึงได้ร่วมกันประกาศ "ปฏิญญาว่าด้วยความสมานฉันท์แห่งอาเซียน" ปฏิญญาดังกล่าวถือว่า เป็นคนกำเนิดของความร่วมมือ ในยุคปัจจุบันของอาเซียน¹ ซึ่ง เน้น เรื่องความร่วมมือทาง เศรษฐกิจภายใต้อาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความร่วมมือ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์พื้นฐาน คือ เรื่องอาหาร และพลังงาน ซึ่ง เกี่ยวข้องอย่าง สำคัญต่อความมั่นคงทาง เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกแต่ละ ประเทศ ปฏิญญาดังกล่าวจึง เป็นที่มาของความร่วมมือทาง เศรษฐกิจที่สำคัญหลายประการ เช่น โครงการอุตสาหกรรมอาเซียน โครงการแบ่งปันผลทางอุตสาหกรรม การเตรียมเก็บสงวน สินค้าเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งทำให้เกิดข้อตกลง เรื่องการสำรองเพื่อความ

¹ "ไทย/อาเซียน กับความร่วมมือในภูมิภาค" โดยนายประชา กุณะเกษม เลขาธิการอาเซียนแห่งประเทศไทย ในโอกาสการสัมมนาเรื่อง "บทบาทของกระทรวง การต่างประเทศในด้านการมั่นคงและการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ" จัดโดยสถาบัน การต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ วังสราญรมย์ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2526

มีการจัดตั้งกองทุนสำรองข้าวในยามฉุกเฉิน (the ASEAN Emergency Rice Reserve) ในเวลาต่อมา การจัดตั้งกองทุนสำรองข้าวนี้ นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของความร่วมมือในระดับภูมิภาค มีผู้กล่าวว่า การสำรองอาหารของอาเซียนถือเป็นคนแบบของการสำรองอาหารระหว่างประเทศ² กล่าวคือ เป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมนและพยายามที่จะถือปฏิบัติตามกันอย่างกว้างขวาง เว้น เอเชีย และองค์การอาหารและเกษตรของสหประชาชาติเป็นคน ความสำเร็จในการจัดตั้งกองทุนสำรองข้าวในยามฉุกเฉินนี้ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่องการร่วมมือในการสำรองพลังงาน (โดยเน้นเรื่องน้ำมัน) คือ ประเทศสมาชิกอาเซียนเกิดความคิดที่จะจัดตั้ง ASEAN Petroleum Security Reserve โดยอาศัยศึกษาจากแนวทางความสำเร็จของ ASEAN Food Security Reserve และหาก ASEAN Petroleum Security Reserve นี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาก็นับเป็นความสำเร็จที่สมาคมอาเซียนหันมาร่วมมือกัน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจให้มากขึ้น การสำรองอาหารและพลังงานจะเป็นหลักประกันให้แก่มหาสมุทรอาเซียนโดยส่วนรวมและจะเป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือสำรองอาหารและพลังงานในค่านอื่น ๆ ด้วย

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เนื่องจากความต้องการร่วมกันของอาเซียนก็คือ ความต้องการที่จะให้ภูมิภาคนี้เลี้ยงตนเองได้โดยช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางด้านอาหารและพลังงาน ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของความร่วมมือทาง เศรษฐกิจภายในอาเซียนในเรื่องการสำรอง เพื่อความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน โดยเน้นศึกษาเรื่องการสำรอง เพื่อความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน ความเป็นมาและการจัดตั้งกองทุนสำรองข้าวในยามฉุกเฉินและสถานการณ์ปัจจุบันของความร่วมมือ เปรียบเทียบกับเรื่องการสำรอง เพื่อความมั่นคงด้านพลังงานของอาเซียน ความเป็นมาแนวความคิดในการจัดตั้งกองทุนสำรองน้ำมันในยามฉุกเฉินและสถานการณ์ปัจจุบันของความร่วมมือ เนื่องจากการศึกษาเรื่องนี้อาศัย

²ดร. รณรงค์ นพคุณ สำนักงานอาเซียนแห่งประเทศไทย "การสำรองอาหารอาเซียน คนแบบการสำรองอาหารระหว่างประเทศ" สารานุกรม ฉบับที่ระลึก ปีที่ 33

ข้อมูลจากฝ่ายไทยเป็นหลัก จึงเป็นการศึกษาที่มองจากทัศนะของฝ่ายไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยจะชี้ให้เห็นว่า

1. ความร่วมมือนั้นประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด
2. ความร่วมมือประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไรหรือไม่
3. ความร่วมมือนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นไปอย่างไร
4. ผลกระทบต่อประเทศไทยในเรื่องความร่วมมือนั้น

3. ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณา

1. เรื่องอาหาร ศึกษาจากข้อตกลงเรื่องการสำรองเพื่อความมั่นคงด้านอาหารโครงสร้างของคณะกรรมการว่าด้วยการสำรองเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร กองทุนสำรองข้าวในยามฉุกเฉิน สถานการณ์ข้าวของประเทศไทยและของโลก ลักษณะของผลิตภัณฑ์ข้าวและอุปสงค์อุปทานข้าวโดยทั่วไป และแนวโน้มของสถานการณ์ข้าว ตลอดจนการสำรองอาหารค่านอื่น ๆ นอกจากข้าวภายใต้อาเซียน
2. เรื่องพลังงาน ศึกษาโครงการและแนวทางการจัดตั้งกองทุนสำรองน้ำมัน หลักการแบ่งปันน้ำมันในยามฉุกเฉินของอาเซียน สถานการณ์น้ำมันของประเทศไทยและโลก ลักษณะของผลิตภัณฑ์น้ำมันและอุปสงค์อุปทานน้ำมันโดยทั่วไป และแนวโน้มของสถานการณ์น้ำมัน ตลอดจนการสำรองพลังงานค่านอื่น ๆ นอกจากน้ำมันภายใต้อาเซียน
3. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายใต้อาเซียน ศึกษาโครงสร้างขององค์กรที่ดำเนินการเรื่องเศรษฐกิจของอาเซียน ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรเหล่านั้น โดยศึกษาตั้งแต่การประชุมหัวหน้ารัฐบาลอาเซียนที่บาหลีปีพ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาและหาข้อสรุปว่าโครงการร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนในค่านอื่น ๆ นอกจากเรื่องอาหารและพลังงานนี้มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด
4. สถานการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยทั่วไป ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยทั่วไปในปัจจุบันที่จะเป็นตัวเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือเรื่องการสำรองอาหารและพลังงานเพื่อความมั่นคงนี้

4. ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้จะพิจารณาเรื่องลักษณะความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายใต้อาเซียน นับแต่ภายหลังการประชุมสุดยอดหัวหน้ารัฐบาลอาเซียนที่บาหลี อินโดนีเซีย พ.ศ. 2519 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะเน้นศึกษาข้อตกลงเรื่องการสำรองเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร และวิเคราะห์ถึงโครงการจัดตั้งกองทุนสำรองน้ำมัน และศึกษาสถานการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเรื่องข้าวและน้ำมันในปัจจุบัน

5. สมมติฐาน

สังเกตได้ว่าในช่วง 10 ปีแรกของการจัดตั้งสมาคมอาเซียน ยังไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังในเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจ แต่ต่อมาหลังจากการประชุมสุดยอดระดับหัวหน้ารัฐบาลอาเซียนที่บาหลี พ.ศ. 2519 อันเป็นที่มาของ "ปฏิญญาว่าด้วยความสมานฉันท์แห่งอาเซียน" เป็นต้นมานั้น สมาคมอาเซียนกลับมีความก้าวหน้าทางด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ มากกว่าระยะเริ่มก่อตั้งอย่างเห็นได้ชัด มีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจหลายโครงการรวมทั้งเรื่องการสำรองอาหารและพลังงานที่จะศึกษาด้วย ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องนี้ จึงขอตั้งสมมติฐานว่า

"ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน เรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านอาหารและพลังงาน กรณีความสำเร็จของโครงการสำรองเพื่อความมั่นคงด้านอาหารซึ่งมีการจัดตั้งกองทุนสำรองข้าวในยามฉุกเฉิน จะเป็นแนวทางผลักดันให้เกิดการสำรองพลังงานเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการจัดตั้งกองทุนสำรองน้ำมันได้มากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับ

1. ลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาสำรอง รวมทั้งอุปสงค์และอุปทานของผลิตภัณฑ์ นั้นในตลาดโลก
2. อัตราเฉลี่ยของผลประโยชน์ที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะได้รับอยู่ในระดับเสมอภาคกันหรือไม่
3. บรรยากาศทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา
4. บรรยากาศเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน"

6. วิธีการค้นคว้า

เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในเอกสาร ดังนั้นในการศึกษาเรื่องนี้เอกสารจึงเป็นแหล่งที่มาของข้อมูล³ ซึ่งเอกสารดังกล่าวแบ่งเป็นข้อมูลได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารที่เป็นข้อมูลประเภทปฐมภูมิ ได้แก่

- เอกสารสำนักงานอาเซียนแห่งประเทศไทย กระทรวงการต่างประเทศ
- เอกสารการบีโตรเดียมแห่งประเทศไทย
- เอกสารสำนักงานคณะกรรมการการสำรองอาหารแห่งอาเซียน กองการคาว การบริการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- เอกสารสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ศูนย์วางแผนพัฒนาการเกษตรอาเซียน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี
- เอกสารสำนักงานเอชานุกรการคณะกรรมการนโยบายข้าว

2. เอกสารที่เป็นข้อมูลประเภททุติยภูมิ ได้แก่

- รายงานประจำปีของสมาคมอาเซียน
- รายงานประจำปีของคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยบีโตรเดียม (ASCOPE)
- รายงานน้ำมันประจำปีของสำนักงานพลังงานแห่งชาติ
- รายงานที่ผลิตเกษตรประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย และ

ธนาคารกรุงไทย

³ ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ "การวิจัยเอกสาร" บทความนำเกี่ยวกับการวิจัย

3. เอกสารที่เป็นสื่ออุปประเภทคดียกมี ได้แก่

- หนังสือและบทความทางวิชาการ
- วารสารต่าง ๆ
- หนังสือพิมพ์
- วิทยานิพนธ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา
- ฯลฯ

7. ลักษณะการวิจัย

เนื่องจากเป็นการศึกษาและ วิจัยวิเคราะห์โดยอาศัยเอกสารเป็นแหล่งข้อมูล ดังนั้นวิธีการวิจัยจึงจะนำการศึกษาจากเอกสารดังกล่าวมาตีความ และเสนอรายงานในรูปการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นส่วนใหญ่ และอยู่ในกรอบทฤษฎี (theoretical framework) ของทฤษฎีการรวมตัวกันใน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Integration Theory) และแนวความคิดเรื่องภูมิภาคนิยม (Regionalism) และจะสรุปประเด็นและตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามเอกสารพร้อมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็นในเรื่องนี้

8. การเสนอเรื่อง

แบ่งเป็น 6 บท ดังนี้

1. บทที่ 1 บทนำ

- กล่าวถึง - ความสำคัญของเรื่อง
- วัตถุประสงค์ในการศึกษา
- ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณา
- ขอบเขตในการศึกษา
- สันนิทธาน
- วิธีการค้นคว้า
- ลักษณะการวิจัย

- การเสนอเรื่อง
- ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

2. บทที่ 2 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในอาเซียน : แนวความคิดและทฤษฎีเรื่องความร่วมมือในระดับภูมิภาค

กล่าวถึง - จุดเริ่มต้นของความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ใ้แก่ปัญหาความขัดแย้งความฉ้อฉลแห่งอาเซียน ซึ่งเป็นที่มาของความคิดเรื่องการค้าเสรีอาหารและพลังงานเพื่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และความคิดเรื่องภูมิภาคนิยม

(Regionalism) และเหตุผลที่ทำให้แนวความคิดนี้แพร่หลายในปัจจุบัน ทฤษฎีเรื่องความร่วมมือกันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Intergration Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเกิดขึ้น การคงอยู่ของการรวมตัวกันในระดับภูมิภาคในลักษณะต่าง ๆ กล่าวถึงลักษณะการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป และลักษณะการรวมกลุ่มของอาเซียน โครงสร้างและกลไกของอาเซียนในเรื่องเศรษฐกิจด้านอาหารและพลังงาน

3. บทที่ 3 การดำเนินการเรื่องการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานของอาเซียน

กล่าวถึง -

โครงการการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน กล่าวถึงความถึงความจำเป็น และหลักเกณฑ์สำคัญในข้อตกลงเรื่องการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน ซึ่งได้แก่ วัตถุประสงค์ของงานการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร ปริมาณของข้าวสำรอง ชนิดของข้าวสำรอง ฯลฯ ราคาของข้าวสำรอง การเก็บข้าวสำรองที่พร้อมไป ระบบการเตือนภัยล่วงหน้า การจัดตั้งคณะกรรมการการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงในด้านการค้าของอาเซียน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ และประเทศไทยในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการฯ สรุปการดำเนินการของการการค้าเสรีเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในปัจจุบัน

การดำเนินงานเพื่อการสำรองพลังงานของอาเซียน กล่าวถึงองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ของเรื่องพลังงานของอาเซียนโดยตรง คือ คณะมนตรีอาเซียนว่าด้วยปิโตรเลียม ความสัมพันธ์ระหว่างคณะมนตรี ฯ หรือ ASCOPE กับอาเซียน ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องการสำรองพลังงานจนถึงปัจจุบัน คือโครงการจัดตั้ง The ASEAN Petroleum Security Reserve และหลักเกณฑ์การแบ่งปันน้ำมันในยามฉุกเฉิน (ASEAN Emergency Petroleum Sharing Scheme) สรุปผลการดำเนินการสายชั้นตอนจนถึงสถานะปัจจุบัน

การสำรองอาหารและพลังงานด้านอื่น ๆ นอกจากข้าวและน้ำมัน

4. บทที่ 4 วิเคราะห์เรื่องข้าวและน้ำมันโดยเปรียบเทียบ

กล่าวถึง - ลักษณะของโลกโลกทัศน์ชั้นปฐมจึง เป็นคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ชนิด และข้อแตกต่างของผลิตภัณฑ์ทั้งสอง ภาวะการกักข้าวและน้ำมันในตลาดโลกและในกลุ่มประเทศอาเซียนนโยบายเรื่องข้าวและน้ำมันของประเทศไทยในปัจจุบัน อภิปรายเรื่องผลประโยชน์ที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะได้รับในเรื่องข้าวและน้ำมันแตกต่างกันหรือไม่

5. บทที่ 5 ตาเหตุที่ประเทศไทยพยายามผลักดันให้เกิดการสำรองพลังงาน และผลสำเร็จของความร่วมมือเรื่องการสำรองอาหารและพลังงาน เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของอาเซียน

บทที่ 5 นี้เป็นบทที่สรุปสัมมนาไกล่เกลี่ยพิจารณา และวิเคราะห์ จากที่ โดยบรรยายไว้ในบทที่ 2 บทที่ 3 และบทที่ 4

6. บทที่ 6 เป็นบทสรุปจากที่ได้ศึกษามาแล้ว และกล่าวถึงปัจจัยอื่น ๆ นอกจากปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือในการสำรองอาหารและพลังงานเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของอาเซียน และแนวโน้มแห่งความร่วมมือระหว่างชาติอาเซียนในอนาคต

9. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

นอกจากการศึกษาในเรื่องนี้จะช่วยให้ผู้ที่ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในอาเซียนเรื่องการสำรองอาหารและพลังงานเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจแล้ว ผู้ศึกษายังหวังว่าการศึกษาในเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

กึ่งตัวอย่างต่อไปนี้

1. เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนและการดำเนินนโยบายของไทยส่วนหนึ่งก็ยึดถือเอามติของอาเซียนเป็นเสาหลักของนโยบาย ดังนั้น การศึกษาเรื่องอาเซียนไม่ว่าจะเป็นในค่านิยมใดล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมวิชาการ หรือค่านิยมราชการของฝ่ายไทย

2. ปัญหาใหญ่ของประเทศไทย คือ ปัญหาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจัดเป็นอันดับที่สามที่สำคัญที่สุดของไทย และน้ำมัน ก็จัดเป็นสินค้าเข้าที่สำคัญที่สุดเช่นกัน การศึกษาเรื่องข้าวและน้ำมันจึงเป็นประโยชน์ต่อความรู้ ความเข้าใจสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตลอดจนการหาแนวทางที่จะประนีประนอมสินค้าเข้าและสินค้าออกนี้ให้ เป็นไปอย่างสมเหตุสมผลและก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย